

PODSTAWY PRAWA KARNEGO (Kryminologia – studia niestacjonarne)

Dyrektywy wymiaru kary ogólne i szczególne

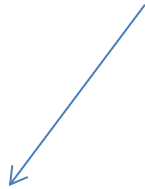
mgr Monika Czechowska
Katedra Prawa Karnego Materialnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Uniwersytet
Wrocławski

Ramy wymiaru kary określają **granice ustawowego zagrożenia**.

Przy wymiarze kary sąd powinien ponadto kierować się

**OGÓLNYMI
ZASADAMI
WYMIARU KARY**

**DYREKTYWAMI
WYMIARU KARY**

ZASADY SĄDOWEGO WYMIARU KARY:

ZASADA SWOBODNEGO UZNANIA SĘDZIOWSKIEGO

- nie oznacza dowolności orzekania !
- sędzia w zakresie orzekania podlega przepisom ustawy oraz własnym przekonaniom, a efekty jego pracy poddawane są kontroli instancyjnej,
- realizację zasady swobodnego uznania sędziowskiego gwarantują przepisy ustawy o ustroju sądów powszechnych (przede wszystkim dotyczące gwarancji niezawisłości sędziowskiej)

ZASADA INDYWIDUALIZACJI KARY

- art. 21 § 1 i art. 55 k.k.
- w przypadku popełnienia czynu przez kilku sprawców zakres odpowiedzialności karnej każdego z nich jest oceniany przez sąd odrębnie, przy uwzględnieniu dyrektyw wymiaru kar

ZASADA OZNACZONOŚCI KARY

- Sąd orzekając karę lub środek karny ma obowiązek wyznaczyć dokładnie rodzaj kary (środka) oraz jej wysokość (wymiar)

ZASADY SĄDOWEGO WYMIARU KARY

Zasady wymiaru kary to **reguły o charakterze normatywnym, przyjmowane przez poszczególne systemy prawne, rozstrzygające kwestie natury ogólnej dotyczące wymiaru kary, na których opiera się każdy bez wyjątku jednostkowy akt wymiaru kary** – nieprzewidujące żadnej uznaniowości w zakresie ich przestrzegania – abstrahujące od cech charakterystycznych dotyczących konkretnego czynu i danego sprawcy, niezwiązane bezpośrednio z wyborem i dawkowaniem kar i środków karnych w indywidualnych przypadkach.

Wszystkie wymienione zasady (poza zasadą humanitaryzmu, wyrażoną w przepisie art. 3 KK) zawarte zostały w rozdziale VI KK.

DYREKTYWY WYMIARU KARY

- zawarte w ustawie wskazania, którymi sąd ma obowiązek kierować się przy wymiarze kary, środków karnych, środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, a nawet zabezpieczających (Z. Sienkiewicz)
- zespół wskazań ukierunkowujących wymiar kary zgodnie z racjonalizacją kary przyjętą przez kodeks, a zmierzających do osiągnięcia celów kary wymienionych w Kodeksie karnym" (K. Buchała)

Dyrektywy są zatem wiązane z **celami kary** i wskazują na przyjęte przez ustawodawcę cele karania, odpowiadające akceptowalnej „filozofii karania” oraz założeniom w sferze polityki kryminalnej.

DYREKTYWY WYMIARU KARY

OGÓLNE

(art. 53 §1 kk)

określają trzy podstawowe cele kary:

- realizację idei sprawiedliwości karnej,
- prewencji ogólnej,
- prewencji indywidualnej

SZCZEGÓLNE

modyfikują zalecenia wpływające z dyrektyw ogólnych i powodują, że wobec określonych kategorii sprawców inne są priorytety wymiaru kary

DYREKTYWY OGÓLNE

→ wskazania, których adresatem jest **każdy przestępca**
(kształtują zatem stosowanie wszystkich kar i środków karnych oraz innych instytucji wobec wszystkich sądzonych sprawców)

I. WSPÓŁMIERNOŚĆ KARY DO STOPNIA WINY

II. WSPÓŁMIERNOŚĆ KARY DO STOPNIA SPOŁECZNEJ SZKODLIWOŚCI

III. CELE ZAPOBIEGAWCZE I WYCHOWAWCZE WOBEC SPRAWCY
(PREWENCJA SZCZEGÓLNA)

IV. KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI PRAWNEJ SPOŁECZEŃSTWA
(PREWENCJA OGÓLNA)

DYREKTYWY WYMIARU KARY

SPRAWIEDLIWOŚCIOWE

(ich celem jest zagwarantowanie w każdym przypadku sprawiedliwego wymiaru kary)

- dyrektywa współmierności kary do stopnia winy sprawcy
- dyrektywa współmierności kary do stopnia społecznej szkodliwości czynu

PREWENCYJNE

(ich celem jest racjonalny wymiar kary ukierunkowany na zapobieganie przestępczości)

- dyrektywa prewencji indywidualnej
- dyrektywa prewencji ogólnej

Art. 53 [Ogólne dyrektywy]

§ 1. Sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę, bacząc, by jej dolegliwość **nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu** oraz biorąc pod uwagę **cele zapobiegawcze i wychowawcze**, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie **kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa**.

I. WSPÓŁMIERNOŚĆ KARY DO STOPNIA WINY

„ bacząc, by jej dolegliwość nie przekraczała stopnia winy”

Dyrektywa stopnia winy pełni **funkcję limitującą wymiar kary** w tym sensie, że ogranicza jej górny pułap stopniem winy sprawcy, którego nie może przekroczyć chociażby stopień społecznej szkodliwości czynu i względy prewencyjne za tym przemawiały.

Dodatkowo sąd musi mieć na uwadze **stopień winy jako miernik sprawiedliwości karnej**, co pozwala zarówno sprawiedliwie ocenić zachowanie sprawcy, jak i zagwarantować każdemu pociąganemu do odpowiedzialności karnej, że z żadnych powodów nie zostanie ukarany surowiej, niż to wynika ze stopnia winy, jaki można przypisać konkretnemu sprawcy.

KRYTERIA USTALANIA STOPNIA WINY

Ustawodawca nie podaje w sposób wyraźny i usystematyzowany czynników, które należy wziąć pod uwagę, aby ustalić stopień winy sprawcy.

W świetle poglądów doktryny i orzecznictwa należy przede wszystkim **rozważyć przesłanki ogólne istotne z punktu widzenia możliwości postawienia sprawcy zarzutu z powodu podjęcia zabronionego zachowania**, a więc takie kwestie, jak:

- zdolność do zawinienia z racji wieku, stanu umysłu, poziomu intelektu, warunki sytuacyjne, w jakich doszło do naruszenia prawa,
- **kwestie związane ze stosunkiem psychicznym sprawcy do popełnionego czynu**, w tym zwłaszcza rodzaj zamiaru, motywacji przyświecającej sprawcy, sposób działania, świadomość naruszenia obowiązku ostrożności albo jej brak, rodzaj i stopień naruszonych reguł ostrożności itp. Na ocenę stopnia winy sprawcy rzutuje także czas, w jakim rodzi się przestępny zamiar. Zamiar nagły (*dolus repentinus*) podjęty nagle, bez namysłu, z reguły pod wpływem jakiegoś niespodziewanego bodźca, jest co do zasady uznawany za mniej naganny niż zamiar premedytowany (*dolus premeditatus*), czyli przemyślany, podjęty w dłuższym okresie czasu, po głębszym namyśle i rozważeniu argumentów za i przeciw określonemu, nagannemu zachowaniu.

KRYTERIA USTALANIA STOPNIA WINY

Na **stopień winy** wpływają wszelkie te okoliczności, które decydować będą o zakresie swobody sprawcy w wyborze i realizacji zachowania zgodnego z prawem. Chodzi tu w szczególności o:

- 1) możliwość rozpoznania faktycznego i społecznego znaczenia czynu, warunkowaną poziomem rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i społecznego sprawcy, stanem wiedzy, doświadczenia, zdolnościami odbioru bodźców i informacji oraz ich analizy,
- 2) możliwość podjęcia decyzji zgodnego z prawem zachowania, co warunkowane jest normalną sytuacją motywacyjną, zdolnością przeciwstawiania się szczególnym naciskom motywacyjnym, umiejętnością dokonywania wyboru spośród wielu możliwych sposobów zachowań, odpornością na nacisk bodźców zewnętrznych (sytuacyjnych), poziomem przyswojenia reguł moralnych;
- 3) możliwość faktycznego sterowania swoim postępowaniem w wykonaniu podjętej decyzji.

Przyjmuje się, że stopień winy jest niższy w przypadku:

- nieumyślności niż umyślności,
- zamiaru ewentualnego niż bezpośredniego,
- stanu znacznego ograniczenia poczytalności (wyrok SA w Lublinie z 17.11.1999 r., II AKa 183/99, OSA 2000/4, poz. 25; wyrok SA w Katowicach z 16.11.2000 r., II AKa 306/00, Prok. i Pr.-wkł. 2001/7–8, poz. 13);
- przekroczenia granic obrony koniecznej (z art. 25 § 2 k.k.);
- stanu wyższej konieczności (art. 26 § 3 k.k.).

II. WSPÓLMIERNOŚĆ KARY DO STOPNIA SPOŁECZNEJ SZKODLIWOŚCI

„uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu”

Jest to druga dyrektywa sprawiedliwościowa zawarta w treści art. 53 § 1 k.k.

Wedle niej kara wymierzona sprawcy ma pozostawać adekwatna do stopnia społecznej szkodliwości czynu, który popełnił. Stopień społecznej szkodliwości czynu jest tą immanentną cechą czynu, która pozwala na odróżnienie czynów błahych od poważnych i uznanie za przestępstwo tylko takich, które faktycznie i realnie szkodzą określonym dobrom. Ta zmienna cecha czynu, który formalnie wyczerpuje wszystkie znamiona danego typu czynu zabronionego, **podlega indywidualnemu stopniowaniu** i w zależności od konkretnych okoliczności zarówno podmiotowych, jak i przedmiotowych może być bądź to znikoma, bądź nieznaczna, bądź w końcu wysoka lub nawet szczególnie wysoka

Uniwersytet
Wrocławski

SPOŁECZNA SZKODLIWOŚĆ CZYNU

art. 115 [słowniczek wyrażeń ustawowych]

§ 2. Przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia.

SPOŁECZNA SZKODLIWOŚĆ CZYNU

Analizując dany czyn pod kątem stopnia karygodności, sąd bierze zatem pod uwagę:

- § rodzaj i charakter naruszonego dobra,
- § rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody,
- § sposób i okoliczności popełnienia czynu,
- § wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków,
- § postać zamiaru,
- § motywację sprawcy,
- § rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia.

Uniwersytet Wrocławski

Katalog określony w art. 115 § 2 k.k. jest **zamknięty** i nie podlega wykładni rozszerzającej.

Dyrektywa współmierności kary do stopnia społecznej szkodliwości czynu ma zasadniczo gwarantować to, aby orzeczone kary były sprawiedliwe, tj. surowsze względem sprawców poważniejszych przestępstw, a łagodniejsze względem sprawców czynów o nieznacznym ładunku społecznej szkodliwości (wyrok SA w Krakowie z 2.03.2004 r., II AKa 31/04, KZS 2004/3, poz. 20).

III. CELE ZAPOBIEGAWCZE I WYCHOWAWCZE WOBEC SPRAWCY (PREWENCJA SZCZEGÓLNA)

„ biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego ”

Zgodnie z art. 53 § 1 sąd, wymierzając karę, ma brać pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które kara ma osiągnąć w stosunku do skazanego. Przez **cele zapobiegawcze** rozumie się ukierunkowanie kary na zapobieżenie popełnieniu przez sprawcę kolejnego przestępstwa.

Zakłada się, że kara może pomóc w osiągnięciu tego celu na różne sposoby - jednej strony ma **uświadomić sprawcy fakt naruszenia obowiązujących norm społecznych**, a przez dolegliwość, jaka łączy się z jej wykonaniem, **stanowiąc na przyszłość bodziec zniechęcający do popełnienia czynów naruszających prawo i uzasadniający przekonanie, że popełnienie przestępstwa się nie opłaca**. Dolegliwość kary może także wywoływać **efekt odstraszający**, a więc działać w warstwie emocjonalnej na sprawcę, tworząc tym samym przeciwmotyw w przypadku przyszłych jego decyzji co do sposobu postępowania.

Należy mieć na uwadze, że w żadnym wypadku **osiągnięcie celu zapobiegawczego nie może usprawiedliwić wymierzenia sankcji karnej, która swoją dolegliwością przekroczy stopień winy.**

Dobór kary z uwagi na cele zapobiegawcze powinien nadto uwzględnić postulaty płynące z zasady humanitaryzmu. Konieczne jest także wzięcie pod uwagę negatywnego wpływu, jaki pobyt w zakładzie karnym może wywierać na niektóre kategorie sprawców, zwłaszcza młodocianych. Pogłębienie demoralizacji, a co za tym idzie - zwiększenie prawdopodobieństwa powrotu na drogę przestępstwa, może w takim wypadku przemawiać za wyborem innego rodzaju kary właśnie ze względów zapobiegawczych. Celem postępowania jest także zapobieżenie (dalszej) demoralizacji sprawcy.

IV. KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI PRAWNEJ SPOŁECZEŃSTWA (PREWENCJA OGÓLNA)

„potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa”

Przez pojęcie **prewencji ogólnej** rozumie się powstrzymujące oddziaływanie kary na inne osoby niż sprawca przestępstwa.

Oddziaływanie to może się realizować przez:

- 1) odstraszenie, a więc oddziaływanie na sferę emocjonalną potencjalnych sprawców czynów zabronionych (prewencja negatywna);
- 2) wzmacnianie poczucia obowiązywania norm prawnych oraz wartości społecznych uporządkowanych w określonej hierarchii (prewencja pozytywna).

KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI PRAWNEJ SPOŁECZENSTWA

Polega na kształtowaniu właściwych ocen i postaw w społeczeństwie, a w szczególności utwierdzeniu ogółu w przekonaniu, że sprawcy przestępstw ponoszą odpowiedzialność za swoje czyny, a wymierzona im kara jest zawsze adekwatna do stopnia zawinienia, stopnia społecznej szkodliwości ich czynu.

Tylko taka sprawiedliwa kara może bowiem wywierać pozytywny i kształtujący wpływ na zachowania społeczne, budząc jednocześnie ogólną aprobatę dla obowiązującego systemu prawnego (wyrok SA w Szczecinie z 6.02.2014 r., II AKa 1/14, LEX nr 1441560).

Istotą prewencji ogólnej nie jest więc wyłącznie wymierzanie surowych kar pozbawienia wolności, lecz kształtowanie w społeczeństwie przekonania o nieuchronności kary, jej dostosowanie do stopnia winy sprawcy i okoliczności podmiotowo-przedmiotowych czynu, a zatem karanie sprawiedliwe i tworzące atmosferę zaufania do obowiązującego systemu prawnego (wyrok SA w Szczecinie z 6.02.2014 r., II AKa 1/14).

Uniwersytet
Wrocławski

KWESTIA PRIORYTETÓW DYREKTYW

Kodeks karny nie przesądza o **hierarchii dyrektyw** !

- wskazuje jedynie, że dolegliwość kary ma być limitowana stopniem winy, o ostatecznym zaś wymiarze kary mają decydować także cele indywidualno - i ogólnoprewencyjne,
- obecnie dominuje pogląd kompromisowy, zgodnie z którym sprawiedliwość wyznacza górny pułap kary, poza który sędzia nie może wykroczyć, a względy prewencyjne mogły go obniżyć

DOPEŁNIENIE DYREKTYW WYMIARU KARY

W treści art. 53 § 2 kk zostały zawarte **okoliczności wpływające na wymiar kary**, które mogą działać w dwóch kierunkach, tj. zarówno łagodząco, jak i obciążająco na płaszczyźnie wymiaru kary.

Katalog okoliczności faktycznych ma charakter uniwersalny, gdyż został ujęty w sposób neutralny, który może świadczyć zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść sprawcy. Zestaw wskazanych okoliczności jest przy tym przydatny zarówno dla oceny czynu, winy i osoby sprawcy, co sprawia, że jest on użyteczny dla realizacji wszystkich czterech dyrektyw ogólnych wymiaru kary, zarówno tych sprawiedliwościowych, jak i prewencyjnych. Tym samym katalog ten stanowi ważną podbudowę faktyczną dla realizacji celów stawianych przed karą.

Art. 53 [Ogólne dyrektywy]

§ 2. Wymierzając karę, sąd uwzględnia w szczególności motywację i sposób zachowania się sprawcy, zwłaszcza w razie popełnienia przestępstwa na szkodę osoby nieporadnej ze względu na wiek lub stan zdrowia, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia ciężących na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego.

Uniwersytet Wrocławski

OBOWIĄZEK WZIĘCIA POD UWAGĘ POZYTYWNYCH WYNIKÓW MEDIACJI

Art. 53 [Ogólne dyrektywy]

§ 3. Wymierzając karę sąd bierze także pod uwagę pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą albo ugodę pomiędzy nimi osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem

DYREKTYWY SZCZEGÓLNE

→ Odnoszą się do określonej grupy sprawców albo do określonych rodzajów kar i środków karnych, albo do pewnych grup przestępstw o określonym ciężarze gatunkowym

- I. DYREKTYWY WYMIARU KARY WZGLĘDEM NIELETNICH I MŁODOCIANYCH
- II. DYREKTYWY DOTYCZĄCE OKREŚLONEGO RODZAJU KAR I ŚRODKÓW KARNYCH
- III. DYREKTYWY DOTYCZĄCE CZYNÓW ZABRONIONYCH O OKREŚLONYM CIĘŻARZE GATUNKOWYM

I. DYREKTYWY WYMIARU KARY WZGLĘDEM NIELETNICH i MŁODOCIANYCH

Art. 54 [Wymiar dla nieletniego i młodocianego]

§ 1. Wymierzając karę nieletniemu albo młodocianemu, sąd kieruje się przede wszystkim tym, aby sprawcę wychować.

§ 2. Wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończył 18 lat, nie orzeka się kary dożywotniego pozbawienia wolności.

Przepis art. 54 § 1 k.k. zawiera dwie szczególne dyrektywy wymiary kary, kierowane do sądu orzekającego w sprawach sprawców młodych wiekiem:

- Pierwsza z tych dyrektyw nakazuje sądowi kierować się w procesie wymierzania kary nieletniemu lub młodocianemu przede wszystkim **aspektem wychowawczym**, a nie retrybutywnym czy ogólnoprewencyjnym,
- Druga odnosi się do sprawców, którzy w czasie popełnienia przestępstwa nie mieli ukończonych 18 lat, i **zakazuje sądowi orzeczenia wobec nich najsurowszego rodzaju kary w postaci kary dożywotniego pozbawienia wolności**.

Bariera ta obowiązuje niezależnie od tego, w jakim wieku sprawca będzie osądzony, i rozciąga się także na wymiar kary dożywotniego pozbawienia wolności jako kary łącznej przy realnym zbiegu przestępstw i skazania za nie na dwie lub więcej kar 25 lat pozbawienia wolności (zob. art. 88 k.k.). Zakaz orzekania kary dożywotniego pozbawienia wolności jako kary łącznej przestaje obowiązywać, gdy kolejne przestępstwo zostało popełnione po ukończeniu 18. roku życia i wymierzono za nie sprawcy również karę 25 lat pozbawienia wolności albo karę dożywotniego pozbawienia wolności.

ROZUMIENIE POJEĆ

NIELETNI

Jest to osoba, która w chwili popełnienia czynu nie ma ukończonych 17 lat (zob. art. 10 § 1 k.k. i art. 1 § 2 pkt 1 w zw. z § 1 pkt 2 u.p.n.).

Co do zasady osoby nieletnie nie ponoszą odpowiedzialności na podstawie Kodeksu karnego, z wyjątkiem czynów określonych w art. 10 § 2 k.k.

Nieletniość stanowi bowiem okoliczność wyłączającą winę.

MŁODOCIANY

Zgodnie z art. 115 § 10 k.k. to osoba, która w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 21 lat, a w czasie orzekania w I instancji – 24 lat, przy czym w chwili popełnienia czynu miała ukończone lat 17.

ROZUMIENIE POJĘĆ

SPRAWCY, KTÓRZY W CZASIE POPEŁNIENIA CZYNU NIE UKOŃCZYLI 18 LAT

To wszystkie osoby, które nie ukończyły 18. roku życia. W świetle innych gałęzi prawa są traktowane jako małoletnie/niepełnoletnie i mają status prawny dziecka (zob. np. art. 10 § 1 k.c.). Są to zarówno osoby nieletnie, które wyjątkowo mogą odpowiadać karnie, jak i osoby młodociane, ale tylko te najmłodsze w przedziale wiekowym od 17 do 18 lat, czyli takie, które dopiero osiągnęły wiek odpowiedzialności karnej. W tych dwóch przypadkach dopuszczalną górną granicą sankcji możliwą do orzeczenia jest kara 25 lat pozbawienia wolności.

II. DYREKTYWY DOTYCZĄCE OKREŚLONEGO RODZAJU KAR I ŚRODKÓW KARNYCH

- Dyrektywa szczególna pozwalająca na orzekanie grzywny obok kary pozbawienia wolności (art. 33 § 2 KK)
- Dyrektywa szczególna nakazująca uwzględnianie przy ustalaniu stawki dziennej grzywny sytuacji ekonomicznej sprawcy (art. 33 § 3 KK)
- Dyrektywa szczególna zakazująca orzekania kary ograniczenia wolności związanej z obowiązkiem wykonywania pracy na cele społeczne (art. 58 § 2a KK)

Uniwersytet
Wrocławski

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA POZWALAJĄCA NA ORZĘKANIE GRZYWNY OBOK KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI (art. 33 § 2 KK)

Art. 33 [Grzywna]

§ 2. Sąd może wymierzyć grzywnę także obok kary pozbawienia wolności wymienionej w art. 32 pkt 3, jeżeli sprawca dopuścił się czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub gdy korzyść majątkową osiągnął.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA POZWALAJĄCA NA ORZĘKANIE GRZYWNY OBOK KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI (art. 33 § 2 KK)

Na tej podstawie grzywnę można wymierzyć tylko obok terminowej kary pozbawienia wolności (art. 32 pkt 3 KK). Wyłączono natomiast możliwość jej orzeczenia obok kary ograniczenia wolności, kary 25 lat pozbawienia wolności albo kary dożywotniego pozbawienia wolności. Także w orzecznictwie sądowym podnosi się, że przepis art. 33 § 2 KK bezpośrednio uzależnia możliwość orzeczenia grzywny od faktycznego orzeczenia kary pozbawienia wolności.

Żaden przepis KK nie przewiduje możliwości wymierzenia, na podstawie art. 33 § 2 KK, kary grzywny obok innej kary zasadniczej, niż kara pozbawienia wolności.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA POZWALAJĄCA NA ORZEKANIE GRZYWNY OBOK KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI (art. 33 § 2 KK)

PRZESŁANKI ORZEKANIA:

Do wymierzenia grzywny na podstawie art. 33 § 2 KK uprawnia każda z dwóch następujących okoliczności:

- 1) dopuszczenie się przez sprawcę czynu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, niezależnie od tego, czy korzyść taką rzeczywiście osiągnął;
- 2) faktyczne osiągnięcie przez sprawcę korzyści majątkowej z popełnienia przestępstwa, niezależnie od tego, czy było to jego celem (*J. Majewski, w: Zoll, Kodeks karny, t. I, 2012, s. 593*).

Uniwersytet
Wrocławski

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA NAKAZUJĄCA UWZGLĘDNIENIE PRZY USTALANIU STAWKI DZIENNEJ GRZYWNY SYTUACJI EKONOMICZNEJ SPRAWCY (art. 33 § 3 KK)

Art. 33 [Grzywna]

§ 3. Ustalając stawkę dzienną, sąd bierze pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe; stawka dzienna nie może być niższa od 10 złotych, ani też przekraczać 2000 złotych.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA NAKAZUJĄCA UWZGLĘDNIENIE PRZY USTALANIU STAWKI DZIENNEJ GRZYWNY SYTUACJI EKONOMICZNE SPRAWCY (art. 33 § 3 KK)

- Dyrektywa ta jest określana mianem "dyrektywy statusu majątkowego sprawcy" lub "dyrektywy statusu ekonomicznego sprawcy,,.
- Ustalając stawkę dzienną, sąd bierze pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe.
- Katalog okoliczności wymienionych w art. 33 § 3 KK jest katalogiem zamkniętym; uwzględnienie przy wyznaczaniu wysokości stawki dziennej innych okoliczności stanowiłoby obrazę komentowanego przepisu .
- Analiza wszystkich wskazanych w art. 33 § 3 KK okoliczności jest obligatoryjna.

Uniwersytet
Wrocławski

**DYREKTYWA SZCZEGÓLNA ZAKAZUJĄCA ORZEKANIA KARY
OGRANICZENIA WOLNOŚCI ZWIĄZANEJ Z OBOWIĄZKIEM
WYKONYWANIA PRACY NA CELE SPOŁECZNE (art. 58 § 2a KK)**

Art. 58 [Wybór kary]

§ 2a. Kary ograniczenia wolności w postaci obowiązku, o którym mowa w art. 34 § 1a pkt 1, nie orzeka się, jeżeli stan zdrowia oskarżonego lub jego właściwości i warunki osobiste uzasadniają przekonanie, że oskarżony nie wykona tego obowiązku.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA ZAKAZUJĄCA ORZEKANIA KARY OGRANICZENIA WOLNOŚCI ZWIĄZANEJ Z OBOWIĄZKIEM WYKONYWANIA PRACY NA CELE SPOŁECZNE (art. 58 § 2a KK)

Artykuł 58 § 2a KK, dodany nowelą z 5.11.2009 r., wprowadził do systemu prawa karnego nową, nieznaną wcześniej, szczególną dyrektywę dotyczącą wyboru kary ograniczenia wolności w jej wariantcie polegającym na wykonywaniu nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne, który to obowiązek miałby być przez sprawcę w tej konkretnej postaci realizowany.

Otóż ustawa zakazuje orzekania kary ograniczenia wolności w wariantcie obowiązku pracy, jeżeli z góry można zasadnie wnosić, że sprawca nie będzie realizował tego obowiązku z przyczyn związanych ściśle z osobą danego sprawcy, takich jak: stan jego zdrowia, właściwości i warunki osobiste.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA ZAKAZUJĄCA ORZEKANIA KARY OGRANICZENIA WOLNOŚCI ZWIĄZANEJ Z OBOWIĄZKIEM WYKONYWANIA PRACY NA CELE SPOŁECZNE (art. 58 § 2a KK)

Stan zdrowia sprawcy stanowi jedną z trzech wyraźnie wyartykułowanych przeszkód do obciążania go obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej pracy społecznie użytecznej w liczbie kilkudziesięciu godzin miesięcznie. Chodzi tu przede wszystkim o zły stan zdrowia lub o stan zdrowia zaliczany do normalnych, ale jednak odmienny (np. stan ciąży), który uniemożliwia lub znacznie utrudnia realizację tego typu obowiązku albo gdy jego wykonywanie mogłoby pogorszyć lub niekorzystnie wpłynąć na stan zdrowia sprawcy. Właściwości osobiste sprawcy, które mogą uzasadniać niecelowość orzekania obowiązku pracy to np. kalectwo sprawcy, podeszły wiek, upośledzenie umysłowe, uzależnienie od alkoholu czy narkotyków. Warunki osobiste, które mogą uzasadniać przekonanie, że sprawca nie będzie się wywiązywał z nałożonego obowiązku wykonywania pracy na cele społeczne to np. znaczne zaabsorbowanie pracą zawodową czy prowadzoną działalnością gospodarczą, uzupełnianie wykształcenia w czasie wolnym od pracy zawodowej, konieczność sprawowania osobistej opieki nad małymi dziećmi czy niepełnosprawnymi członkami rodziny.

III. DYREKTYWY DOTYCZĄCE CZYNÓW ZABRONIONYCH O OKREŚLONYM CIĘŻARZE GATUNKOWYM

- Dyrektywa szczególna dotycząca drobnych występów, nakazująca traktowanie kary pozbawienia wolności jako *ultima ratio* (art. 58 § 1 KK)
- Dyrektywa szczególna pozwalająca na samoistne orzekanie środka karnego, przepadku lub środka kompensacyjnego w przypadku drobnych występów ocenianych *in concreto* (art. 59 KK)
- Dyrektywa szczególna pozwalająca na orzekanie zamiennych kar wolnościowych w wypadku występów o średnim ciężarze gatunkowym (art. 37a KK) □
- Dyrektywa szczególna pozwalająca na orzekanie kary mieszanej (łączonej) w wypadku średnich i ciężkich występów (art. 37b KK)

Uniwersytet
Wrocławski

**DYREKTYWA SZCZEGÓLNA DOTYCZĄCA DROBNYCH
WYSTĘPKÓW, NAKAZUJĄCA TRAKTOWANIE KARY
POZBAWIENIA WOLNOŚCI JAKO *ultima ratio* (art. 58 § 1 KK)**

Art. 58 [Wybór kary]

§ 1. Jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, a przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, sąd orzeka karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA DOTYCZĄCA DROBNYCH WYSTĘPKÓW, NAKAZUJĄCA TRAKTOWANIE KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI JAKO *ultima ratio* (art. 58 § 1 KK)

Artykuł 58 § 1 KK ustanawia dyrektywę szczególną dotyczącą kwestii wyboru rodzaju reakcji karnej w przypadku popełnienia drobnego przestępstwa, czyli takiego, które jest zagrożone sankcją alternatywną przewidującą kary wolnościowe oraz stosunkowo niewysoką karę pozbawienia wolności (nieprzekraczającą 5 lat).

Dotyczy ona zatem tych wszystkich przestępstw kodeksowych i pozakodeksowych (do których KK ma zastosowanie z mocy art. 116 KK), które zagrożone zostały karą grzywny w alternatywie z karą ograniczenia wolności oraz karą pozbawienia wolności **na ogół do roku, względnie do lat 2, a z rzadka do lat 3 lub 5** (te wyższe kary pozbawienia wolności w sankcjach alternatywnych przewidziane zostały tylko w art. 222 § 1 i w art. 270 § 1 i 2 KK).

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA DOTYCZĄCA DROBNYCH WYSTĘPKÓW, NAKAZUJĄCA TRAKTOWANIE KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI JAKO *ultima ratio* (art. 58 § 1 KK)

Kara pozbawienia wolności jako *ultima ratio*

W przypadku przestępczości drobnej ustawodawca nakazuje sądom traktowanie kary pozbawienia wolności (zarówno w postaci bezwzględnej, jak i z warunkowym zawieszeniem jej wykonania) jako *ultima ratio*, pozwalając na jej orzekanie tylko w ostateczności, gdy inna kara lub środek karny nie są w stanie uczynić zadość celom karania. Tym samym w przypadku przestępczości o stosunkowo niewysokim stopniu społecznej szkodliwości ustawodawca daje prymat karom i środkom prawnokarnym o charakterze wolnościowym, niełączącym się z pozbawieniem wolności.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA POZWALAJĄCA NA SAMOISTNE ORZECANIE ŚRODKA KARNEGO, PRZEPADKU LUB ŚRODKA KOMPENSACYJNEGO W PRZYPADKU DROBNYCH WYSTĘPKÓW OCENIANYCH *in concreto* (art. 59 KK)

Art. 59 [Odstąpienie]

Jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 3 lat albo karą łagodniejszego rodzaju i społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna, sąd może odstąpić od wymierzenia kary, jeżeli orzeka jednocześnie środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, a cele kary zostaną w ten sposób spełnione.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA POZWALAJĄCA NA SAMOISTNE ORZEKANIE ŚRODKA KARNEGO, PRZEPADKU LUB ŚRODKA KOMPENSACYJNEGO W PRZYPADKU DROBNYCH WYSTĘPKÓW OCENIANYCH *in concreto* (art. 59 KK)

Artykuł 59 KK zawiera dyrektywę szczególną z zakresu zwykłego sądowego wymiaru kary dotyczącą przestępczości drobnej i lżejszej z grupy przestępstw o średnim ciężarze gatunkowym pozwalającą sądom na odstąpienie od wymierzenia sprawcy kary i orzeczenie zamiast niej wyłącznie środka karnego, przepadku lub środka kompensacyjnego. To generalne upoważnienie sądów do odstępowania od wymierzenia kary i samoistnego stosowania środka karnego, przepadku lub środka kompensacyjnego ustanowione w art. 59 KK dotyczy wyłącznie kategorii przestępstw, które w swej zgeneralizowanej ocenie dokonanej przez ustawodawcę, uznane zostały za niezbyt groźne (o czym świadczy ustawowe zagrożenie), a jednocześnie społeczna szkodliwość konkretnego czynu sprawcy, podlegającego ocenie, nie jest znaczna.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA POZWALAJĄCA NA SAMOISTNE ORZEKANIE ŚRODKA KARNEGO, PRZEPADKU LUB ŚRODKA KOMPENSACYJNEGO W PRZYPADKU DROBNYCH WYSTĘPKÓW OCENIANYCH *in concreto* (art. 59 KK)

Artykuł 59 KK zawiera dyrektywę szczególną z zakresu zwykłego sądowego wymiaru kary dotyczącą przestępczości drobnej i lżejszej z grupy przestępstw o średnim ciężarze gatunkowym pozwalającą sądom na odstąpienie od wymierzenia sprawcy kary i orzeczenie zamiast niej wyłącznie środka karnego, przepadku lub środka kompensacyjnego. To generalne upoważnienie sądów do odstępowania od wymierzenia kary i samoistnego stosowania środka karnego, przepadku lub środka kompensacyjnego ustanowione w art. 59 KK dotyczy wyłącznie kategorii przestępstw, które w swej zgeneralizowanej ocenie dokonanej przez ustawodawcę, uznane zostały za niezbyt groźne (o czym świadczy ustawowe zagrożenie), a jednocześnie społeczna szkodliwość konkretnego czynu sprawcy, podlegającego ocenie, nie jest znaczna.

Uniwersytet
Wrocławski

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA POZWALAJĄCA NA ORZEKANIE ZAMIENNYCH KAR WOLNOŚCIOWYCH W WYPADKU WYSTĘPKÓW O ŚREDNIM CIĘŻARZE GATUNOWYM (art. 37a KK) □

Art. 37a [Orzeczenie kary grzywny lub ograniczenia wolności zamiast kary pozbawienia wolności]

Jeżeli ustawa przewiduje zagrożenie karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat, można zamiast tej kary orzec grzywnę albo karę ograniczenia wolności, o której mowa w art. 34 § 1a pkt 1 lub 4.

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA POZWALAJĄCA NA ORZĘKANIE ZAMIENNYCH KAR WOLNOŚCIOWYCH W WYPADKU WYSTĘPKÓW O ŚREDNIM CIĘŻARZE GATUNOWYM (art. 37a KK) □

Artykuł 37a KK został wprowadzony przez ZmKK z 2015 r. Komentowana regulacja przewiduje możliwość orzekania grzywny lub kary ograniczenia wolności w przypadku przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat. Zmierza ona do ograniczenia stosowania kary pozbawienia wolności, zarówno bezwzględnej, jak i z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na rzecz kar wolnościowych (zob. A. Grześkowiak, w: *Grześkowiak, Wiak, Kodeks karny*, 2015, s. 321–322). Jak zauważa się w doktrynie przyjęte rozwiązanie poszerza spektrum prawnokarnej reakcji na czyn zabroniony, zwiększając tym samym elastyczność systemu prawa (*P. Kardas, J. Giezek, Nowa filozofia*, s. 16).

DYREKTYWA SZCZEGÓLNA POZWALAJĄCA NA ORZECANIE ZAMIENNYCH KARY MIESZANEJ (ŁĄCZONEJ) W WYPADKU ŚREDNICH I CIĘŻKICH WYSTĘPKÓW (art. 37b KK)□

Art. 37b [Orzeczenie kary ograniczenia wolności obok kary pozbawienia wolności]

W sprawie o występki zagrożony karą pozbawienia wolności, niezależnie od dolnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego w ustawie za dany czyn, sąd może orzec jednocześnie karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 3 miesięcy, a jeżeli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi przynajmniej 10 lat – 6 miesięcy, oraz karę ograniczenia wolności do lat 2. Przepisów art. 69–75 nie stosuje się. W pierwszej kolejności wykonuje się wówczas karę pozbawienia wolności, chyba że ustawa stanowi inaczej.